

Na vseh svetnikov dan.

Spisal Fr. Strnad.

Dolgo, dolgo si je pomišljala, ves prejšnji dan in vse dopoldne danes je preudarjala in se bojevala, a naposled je zmagala ljubezen! . . .

Dolžnost jo je klicala na zapuščeno materino gomilo, tja na skromni kosec zemlje, kjer je počivalo najblažje srce, a njegova volja, volja tistega, ki ga je oboževala, ki ga je ljubila z vsemi močmi svoje duše in svojega srca, ji je velela drugam! . . . Dobila je bila pismo od njega, v katerem ji je bil izrekel svojo željo, a njegova želja ji je bila do tistihdob vselej povelje! . . .

Danes seveda, danes se je oglašal vnjenih prsih hud odpor, danes ni občutila tiste sladke radosti kakor sicer, kadar se je imela sniti ž njim. Imela je tako rada svojo mamico in čutila je danes tako živo kot malokdaj potrebo, da bi se zopet enkrat razjokala ob njeni tihi jamici, zatopila se zopet enkrat v one lepe, rajske čase, ko njej še ni bilo treba misliti, ko ni poznala še skrbi, ko je še ona, njena mamica, kakor dober angel čuvala nad njo . . .

Borila se je dolgo . . . Neštetokrat je bila stopila že na prag, ozrla se na levo in desno, pa vrnila se zopet v svojo sobico, kakor bi hotela še enkrat izprašati si vest. Toda naposled je zavila na levo, tja, kamor je hotel on! . . . —

Srce ji je vztrepetavalo, ko je bežala mimo pestre množice ljudi, ki jih je srečavala, mimo množice, ki je hitela na grobove in ki je imela več pijetete in ljubezni do svojih rajnih nego ona... Večkrat, večkrat ji je zastala noga, često se je že hotela vrniti in pridružiti onim, ki so drevili v nasprotno mer in jo tako nekamo začudeno in ogorčeno pogledovali — vsaj njej se je zdelo tako — toda vselej jo je premagal drugi čut, čut, kateremu bi danes ne bila mogla dati pravega imena . . .

To ni bila zgolj ljubezen, to je bila neka sila, kateri se uspešno braniti ni mogla! . . .

Malo jo je tolažila pri tem misel, da izpolnjujejo premnogi le navidezno svojo dolžnost in da vodi marsikoga na pokopališče nekaj vse drugega nego spomin na umrle, kajti ni ji bilo neznano, da pohajajo ta dan na grobove tudi ljudje, ki nimajo za nikomer žalovati,

ljudje, katerim ni pobožna navada nič drugega nego prijeten povod za frivolno zgleđavanje, ljudje, ki na mestu trohnobe strežejo morda svojemu poželjenju . . . Toda odleglo ji je nekoliko pri srcu šele tedaj, ko je bila prišla ven iz tega vrvenja, ko je bila zavila v stran, tja proti samotnemu gozdiču, kjer je je pričakoval on . . .

* * *

Nenavadno zgodaj je bil zavladal mraz in nenavadno hitro je bilo nastopila kruta zima . . .

Že par dni je vlekla ledena burja ter s svojim rezkim pihom provzročala, da so čez noč zmrzovale luže, ki so bile ostale po zadnjem deževju v globanjah in vrtinah in katerih zaspano jesensko solnce ni moglo več posrkati in použiti. Zato pa je bilo ozračje čisto in nebo jasno, brez najmanjše meglice — prekrasen novembrski dan! . . .

Snežniki so se dvigali slikovito v ozadju in vsaka zarezca, vsaka grapa na njih se je natanko razločevala. Bili so še brez snega, samo po temenih se jim je svetlikalo nekaj belega, da je bilo videti, kakor bi jim bile posivele glave.

Vsak najmanjši dih sape je vzbujal po drevju neko čudno žalostno šuštenje. Listje, nekatero še popolnoma zeleno, drugo že uvelo in suho, se je trumoma trgalo od vej ter se usipalo na tla. Toda med padanjem so se posamezni listi ločili od drugih ter nastopali svojo posebno pot. Nekateri je prifrčal urno, kakor od prožnega loka vržena pšica na zemljo, drugi je padal počasi in se sukaj pri tem okrog samega sebe liki vrtinec v kakem tolmunu, tretji zopet se je gugal in zibal po zraku kakor čolnič na lahko razburkanih morskih valovih . . . Semtertja je obvisel kateri tudi na pajčevini ter se zvijal potem in zviraj, kakor bi se hotel siloma iznebiti ne-ljubih vezi . . .

Neko posebno življenje je vršelo in se pojavljalo v samotnem gozdu, a ona je to komaj opazila. Samo tista tiha otožnost, ki je polnila jesensko ozračje in objemalo vse okrog, je legala tudi njej na srce in ji polnila dušo z neko čudno, bridkostno bolestjo . . .

Njega še ni bilo in iznova so se ji začeli buditi dvomi.

Ali se sme srce odpirati tak dan posvetni ljubezni? . . . Ali niso ti trenutki, ki bi morali biti posvečeni spominu mrtvih in molitvi zanje, najneugodnejši, najneumestnejši za tako ljubezen? Kako je mogel zahtevati on kaj takega od nje, kako je bilo možno, da se ni domislil, kam jo bo danes vleklo srce? . . .

In sem . . . sem, v to samoto je morala! . . .

Oh, kolikokrat ji je očitalo srce, kolikokrat je jokala in vzdihovala po tihem, da se je morala skrivati pred ljudmi! . . . Toda on je bil v nekem oziru čuden človek! . . . Ljubil je samoto in zatrjeval ji je poleg tega, da ima posebne, tehtne vzroke za to, da se ne pokaže pred ljudmi ž njo. Pravil ji je, da mora postati pred vsem samostojen, sam svoj, potem da ne bo nobenega zadržka in ovire več, da nastopita javno . . .

Tudi o tem, kaj da postane in kdaj, ji je pravil mnogo, toda tega že ni umela več. Govoril je tako čudno! . . . A to je ni motilo in vznemirjalo posebno. Sledila mu je, kamor je želel, in storila, kar ji je velel . . . Saj ga je tako ljubila, saj je bil vendar on edini, ki ga je imela, da je čuvstvoval ž njo, da je imel usmiljenje do nje! Brez očeta, brez matere — zapuščena sirota — pa bi mu ne bila hvaležna za ljubezen, za prijaznost, katero ji je izkazoval? . . .

Da jo ljubi, strastno ljubi, to je živo čutila, o tem ni dvojila niti hipec ne! Saj ji je to vedno zatrjeval in imela je toliko dokazov za to! . . .

Seveda, tudi drugi so se ji vsiljevali! Bila je baje lepa, da, čula je celo nekoč, da so jo imenovali interesantno! Tudi še kateri drugi bi se je bil torej morda oklenil — a njej ni ugajal razen njega nobeden, prav nobeden! Saj je imel redkokdo tako lepe črne, kodraste lase in nikdar še je ni bil srečal moški, čigar pogled bi bil imel toliko moči do nje, kolikor je je imel njegov! . . . Oh, kako je vztrepetavala, kako ji je izpreletela vselej neka čudna slast život, kadar je vprl vanjo tiste svoje žareče, skoro prežareče oči! Precej prvič, ko ga je videla, ji je bilo vzplamtelo srce zanj, precej prvič se ga je bila oklenila z vso svojo dušo, z vsem svojim srcem . . .

In potem, ko ji je razodel, da jo tudi on ljubi, ko ji je začel obetati lepšo bodočnost, ko ji je zagotovil, da jo boče rešiti vseh teh raznih neprilik, ki jih je morala prenašati kot samo sebi prepuščeno devetnajstletno dekle, potem je že celo videla v njem svojega rešitelja, rešitelja, katerega ji je menda sam Bog poslal . . .

Kaj je zdaj bil, kako se je imelo zvršiti vse to, kar je obetal, vsega tega ni vedela! . . . Tudi izpraševala ga ni mnogo o tem! . . . Zdela se ji je greh vsaka nezaupljivost do njega . . . Verjela mu je vse! . . . Saj to, bi ne bila ljubezen, če bi bila dvojila o istinitosti njegovih besed! . . . Verjela mu je vse, ker je bila v dno svoje duše prepričana, da jo tudi on ljubi! . . .

Včasi je bil pač nekako trd ž njo, včasi je imel nekamo čudne želje, prihajale so mu semtertja na misel stvari, pred katerimi je občutila neko tajno grozo . . .

Da je zahteval, naj pride tu sem danes... danes in ob tem času, ko bi morala klečati in moliti ob grobu svoje ljubljene matere — da ni imel toliko rahločutnosti in ozirnosti do nje, to jo je navdajalo z nekim neprijetnim čutom, to jo je bolelo in peklo . . . Bila je razočarana, ker je vedno želela, da bi njen ljubček, njen izvoljenec ne bil samo lep, ampak tudi blag in plemenit . . .

Toda naposled je opravičila vse ž njegovo preveliko ljubeznijo in tudi njej je zakoprnelo srce živahneje po njem, dokler ni iz daljave priplul glas zvona ter povzročil, da so njene misli iznova poletele tja na pokopališče, kjer je imel danes sleherni grob svojo lučico, samo grob njene dobre, njene skrbne matere, ki se je tolikokrat v življenju žrtvovala zanjo, ne! . . .

Kakor v krogu so se sukale njene misli . . . Vedno zopet se je pojavil v njeni notrajščini boj med dolžnostjo in ljubeznijo, vedno zopet so se je lotevale dvojbe, kaj naj stori! . . .

»Kako dolgo ga ni!« je vzkliknila, strastno si ga želeč. A precej nato je začela tožiti:

»Moj Bog, moj Bog! . . . Na vsak grob bodo kapale danes solze, samo na grob moje mamice ne! . . .«

Srce se ji je krčilo in skoro obupavala je . . .

Potem pa se je spomnila še besed, ki jih ji je govorila mati na smrtni postelji:

»Boga se boji! Glej, da nikdar ne zaideš na stranska pota!« . . .

A zdaj, kako pot je hodila? . . . Zakaj se skriva pred ljudmi? . . .

Ali je ljubezen, če je čista, vzvišena, res nekaj takega, kar se mora prikrivati ljudem? . . . Zakaj, zakaj se potika tod, zakaj se boji, da bi je ne videl kdo? . . . Ali ni imela njena mati baš takih potov v mislih, ko jo je svarila? . . .

Divja bol ji prešine prsi in strah se je loti . . . Že hoče zbežati, tedaj pa se začujejo koraki . . . —

* * *

Burno jo je privil k sebi, in predno se je mogla ubraniti, ji je pritisnil poljub na drhteče ustnice . . .

V slasti njegovega objema je naglo pozabila grozo, ki ji je hipec prej še pretresavala ude, navzlic temu pa ga je odrinila rahlo od sebe ter zaprosila:

»Ah, danes ne, danes ne! . . .«

On pa jo začudeno vpraša:

»Kaj pomeni to? . . . Zakaj ne? . . .«

»Oh, moja uboga mamica je sama tam! . . . Spomin na njo mi ne dopušča, da bi se vdajala razkošju! . . .«

»To se vidi, kako me ljubiš! . . .«

»O, imej usmiljenje z menoj! . . . Tebi mati še živi in ti ne veš, kaj je spomin na mrtvo mater! . . .«

Obrisala si je oči, ki so se ji bile porosile.

A on je odvrnil: »No, pa grem, pa grem in — ne bo me več!...«

Srce se ji je stisnilo spričo njegovih besed. Že nekolikokrat ji je bil zapretil na ta način, toda imela je to za šalo, kateri se je smehljala, katero je smatrala le za sredstvo, da bi jo tem bolj priklenil nase. Zdaj pa so se ji zdele te njegove besede hkratu tako resne, tako grozeče. Zbala se je, da bi svoje pretnje ne uresničil, in oprijela se ga je na lahko. Po licu pa ji je pripolzela solza, čudna zmes bolesti in opojne slasti . . .

»Torej — poljubek!« je zahteval on, po svoje si razlagajoč njeno početje. A ona je obrnila vanj svoje solzne oči in iznova je zaprosila:

»O, samo danes ne, ljubček, samo danes ne! . . . Pri srcu mi je, kakor bi bila svoji materi dolžna, da se vzdržim . . . neodpustljiv greh se mi zdi danes . . .«

»Pa grem, pa grem in ne bo me več!« — —

Porinil jo je od sebe, obraz se mu je nabral v mrdljive gube in nekaj kakor srd je švigalo iz njegovih oči. Ona se je stresla. Če bi res šel . . . če bi res zvršil grožnjo . . . Ah, to bi bila njena smrt, njena gotova smrt! . . .

Približala se mu je zopet in, položivši svoje trepetajoče roke okrog njegovega vratu, naslonila svojo razgreto glavico na njegove prsi.

»O ne smeš, ne smeš od mene!« je vzklikala. »Saj te ljubim, tako ljubim! Kaj ne . . . kaj ne, da me ne zapustiš, kaj ne, da ostaneš moj? . . .«

On pa ni odgovarjal, ampak zahteval, zahteval vedno več . . .

In ona mu ni mogla odreči ničesar . . .

»Pa grem, pa grem —« te grozovite besede so ji zvenele v ušesih in v srcu, te grozovite besede so jo dele ob vso moč, ob vso voljo . . . Oh, če bi jo zapustil . . . Ne, ne, samo tega ne! . . .

Naposled so se ji začele zdeti njegove burne želje tudi umljive . . . Ni mar čutila tudi sama moči ljubezni, ni mar tudi njej srce z vso silo koprnelo po njem?

Skoro očitala si je, da je njena gorečnost, njena vdanost manjša od njegove! Kako, kako je bilo mogoče, da se je ona laglje pre-magovala nego on? Ali ni to dokaz, da ona njega manj ljubi nego on njo?

In kar bi bila rada odrekla sebi, ni mogla odreči njemu! . . . —

Nastavila mu je ustnice in dala se mu je poljubljati, kolikor se mu je hotelo. A tudi ona se je razvnela in tudi ona ga je poljubovala, poljubovala iskreno in goreče . . . Pri tem pa so se ji usipale neprenehoma solze po licih, zakaj — sama ni vedela! Morda prevelike sreče, morda, ker so zveneli v njenih prsih še vedno oni temni, turobni akordi, ki jih ji je bil zbudi spomin na drago mater . . .

Bolj in bolj se je vdajala . . . Toplota, ki je žehlala iz njegovega vročega života, se je prelivala v njene ude . . .

Burja je vibrala. Sape dih je postajal čimdalje rezkejši, a njej je delo tako dobro v njegovi bližini, v njegovih objemih! Vedno tesneje se ga je oklepala . . . Postajala je trudna, onemogla . . . Mrla je v sladki otrplosti . . . Bolj in bolj je pozabljala . . . spomin jo je zapuščal . . . vsa njena preteklost je bila izginila in zatonila nekam . . . Čimdalje manj je vedela, kje je in kaj se godi . . . Samo to je znala, da je on pri njej, da je srečna poleg njega in da njega izgubiti ne sme, ne sme za ves svet ne . . . —

* * *

Skozi napol golo vejevje je skrivnostno zaječalo in iznova je zaplesalo listje po zraku. Frfotalo je nekaj časa semtertja, bližalo se tlom, pa se dvignilo zopet kvišku, kakor bi bilo v njegovi moči, v njegovi volji, vrniti se na prejšnje mesto, a končno je med čudnimi, nepopisnimi glasovi posedlo na zemljo . . .

Kakor bi se bila prebudila iz sanj, se je vzpela preplašena kvišku. Bilo se je stemnilo, da sama ni vedela kdaj. Boječe se je začela ozirati okrog. Ti čudni glasovi! . . . Ali ni bilo, kakor bi bile duše umrlih zaihtele in zaplakale? . . . In hipoma se ji zazdi tudi, kakor bi bil zaklical kdo z ječečim, nenavadnim glasom njeno ime:

»Milka . . . Milka! . . .«

Morala se je nasloniti nanj, da ni omahnila, tako jo je prevzel strah.

»Ah, ali si slišal?«

»Kaj naj bi bil slišal?«

»Ali me ni poklical nekdo?«

»Tebi se nemara sanja!«

»Ne, ne! . . . Čuješ? . . . Že zopet!«

»Ah — ti nisi normalna!«

Za hip se ji misli pomude pri teh njegovih tako hladnih in treznih besedah. »Ti nisi normalna!« . . . Kaj hoče reči s tem? To vprašanje ji prešine glavo, a takoj zopet se je loti neka čudna omotica . . . Po glavi ji je brnelo in šumelo in vedno zopet je čula klicati svoje ime . . .

»Milka . . . Milka! . . .«

Da, da, to je bil materin glas!

Pretreslo jo je iznova. Hipoma se zave . . . Z zamolklim, od joka zadušenim glasom vikne:

»O mamica, mamica — prepozno, prepozno!«

»Ali bledeš?«

»Ne, ne bledem! . . . Moja mati me kliče! . . . Moj Bog, zdaj . . .«

»Ti blazniš!«

Prijel jo je z obema rokama za rami ter jo stresel. A ona se ni mogla iznebiti groze . . .

»Pojdiva, pojdiva . . . O Bog, zakaj si to dopustil, zakaj mi nisi dal prave pameti in zadosti moči! . . .«

Njemu se je stemnilo lice.

»Zares, ponosen sem lahko na tvojo ljubezen!«

»Kaj, ti dvojiš še, ti dvojiš še po vsem tem? . . .«

Stala je pred njim s stisnjenimi pestmi in srepim pogledom.

On je pomolčal. Črez nekaj hipov pa se je sklonil zopet k njej in nežno je položil svojo desnico okoli njenega pasu, kakor bi si bil iznova zaželel njene ljubezni, kakor bi mu bilo žal, izpustiti jo še . . .

»Samo čudna ne bodi! . . . Srčkana si in rad te imam! . . .«

A ona se mu je izvila in ponovila:

»Ne, ne — o pojdiva, pojdiva! . . .«

»Saj grem, toda kam hočeš iti? . . .«

»Pojdiva tjakaj na njen grob in prosiva jo skupaj odpuščenja!«

Njemu je ušel smeh, tako čudna se mu je zdela ta zahteva.

»Pojdiva raje kam drugam . . . tja, kamor te popeljem jaz . . .« je odvrnil. A ona je ponavljala:

»O, bodi usmiljen in pojdi, pojdi z menoj! Če jo prosiva oba, se naju morda usmili in izprosi nama milost . . .«

V njem pa se je završilo nekaj. Videl je, da je njen kes tako velik, tako globok, tako istinit, da si nima obetati pri njej ničesar več. In jezno se je obregnil:

»Ti pojdi z menoj! Če nočeš, pa grem . . . pa grem in ne bo me — več!«

In res se je začel odmikati, s početka polagoma, kakor bi ga bilo sram svojega čina, potem pa hitreje in hitreje . . .

Ona pa je stala kakor okamenela na svojem mestu. Strmela je za njim v noč, kakor bi ne mogla verjeti, kakor bi ne mogla pojmiti . . . Ko se je bil že davno skrila njenim očem, ga je še vedno videla njena duša . . . Še vedno je pričakovala, da se vrne . . .

»Ferdo, Ferdo, Ferdo!« je zaklicala, ko ga ni bilo. A nihče se ni odzval njenemu klicu. Tedaj pa je zdrknila na tla in bolešno zajejala:

»O mamica, šel je, šel in ne bo ga več!«

* * *

Na pokopališču je bilo že mirno, prazno in temno . . . Le semtertja je hušknila še mimo grobov tihih korakov kaka postava z nedoločnimi obrisi — kaka stara ženica, ki je bila morda zadremala ali pa se bila bogve iz kakih vzrokov tako zakasnila na grobeh . . .

Luči so bile že dogorele in le redkokje še je vzplapolal kak plamenček, vzel se za hip nenavadno visoko, kakor bi hotel še enkrat pokazati svojo življensko moč, potem pa je zacvrčal in — ugasnil.

Nad grobovi je ležal težak vzduh. Vonj od neštetihih lučic, ki so gorele celo popoldne, se je bil zgostil v belkast oblak, ki se je zdaj lahko gibal nad površjem . . .

Noč je bila temna. Svetloba zvezd, ki so kakor žareče oči šegavih, zaljubljenih deklet pomežikovale tam gori na nebu, ni segala semkaj doli. Zdelo se je skoro, kakor bi bila tema na tem žalnem kraju gostejša, neprodinnejša nego onkraj pokopališčnega obzidja . . .

Vse tiho, tako mrtvaško tiho! . . .

Samo kadar je potegnila sapa, je zaihtela kaka cipresa, zaškletal in zacvilil kak napol razpadel križ . . .

In tam iz skrajnega kotička so prihajali zdajpazdaj čudni, bolešno tožeči, zamolkli glasovi, da je bilo čuti skoro, kakor bi prihajali izpod zemlje . . .

»O mamica, šel je, šel in ne bo ga več! O zakaj ni šel prej! Odpusti, mamica, odpusti! . . .«

Zopet in zopet je pretresla ta tožba nočni zrak . . . Toda postajala je tišja in tišja . . . Čimdalje poredkeje in čimdalje slabotneje

so se pojavljali ti vzkliki . . . Pojemali so, zamirali, kakor bi otrpnevali v rezkem mrazu,, ki je nastopal čimdalje kruteje.

Le še kakor iz nedogledne daljave prihajajoč odmev se je slišalo:

»O mamica, šel je, šel in ne bo ga več!«

In vedno tiše in tiše:

»Šel je . . . šel . . . in ne bo ga več! . . .«

Naposled se je čulo le še nekako hropenje . . .

Potem pa je bilo popolnoma mirno in tiho . . . — —

Pod kostanjem.

Izza mračnega nebesa
se je kvišku mesec vzpel,
trudna vzibal je drevesa
vetra piš v šepet vesel.

Temno je objel alejo
sladki, vseobsežni mir —
na kostanju k veji vejo
nagnil hladni je zefir;
in duhteče zašuštela
veja k veji je,
kakor bi v poljub sprejela
deva željne ustnice . . .

In zaplakala je vroče
ona pod kostanjem: »Stoj —
pusti že poljube žgoče,
saj ne moreš biti moj! . . .«
Od kostanja je kanila
takrat rosa biserna,
njemu lice porosila
solza je iz dna srca. —

Budislav.

